

# **Részképességzavar**

## **a.-Iskolai teljesítmény zavarok**

- Diszlexia (olvasási zavar)
- Diszgráfia (írási zavar)
- Diszkalkúlia (számolási zavar)

## **b.-Nyelvi és emlékezet zavarok**

- Megkésett beszédfejlődés
- Fejlődési diszfázia
- A pöszeség és dadogás egyes formái

## **c.-Szociális viselkedési zavarok**

- Figyelemzavar
- Hiperaktivitás

## **e.-Kognitív funkciók**

A gyermek megismerő tevékenysége az érzékszervekből érkező információ (látás, hallás, tapintás) feldolgozására épül. A kognitív funkciókat négy alapvető csoportba soroljuk: észlelés, figyelem, emlékezet és gondolkodás.

### **I. Észlelés (percepció)**

1. Passzív és aktív kinesztetikus (mozgás) észlelése
2. Tér észlelés (testtudat, térbeli viszonyok, téri tájékozódás)
3. Idő észlelés (sorrendiség, tagolás, tájékozódás)
4. Vizuális észlelés (szem-kéz koordináció, vizuális időrendiség, formaészlelés, vizuális ritmus észlelése, vizuális helyzet észlelése)
5. Auditív - hallási - észlelés (auditív diszkrimináció, beszédhang analízis, szavak szerepe a beszéd észlelésben)
6. Passzív és aktív taktilis, tapintási észlelés

### **II. Figyelem**

1. Koncentráció (mennyire képes figyelmét egy dologra összpontosítani - a szétszórtság ellentéte.)
2. Terjedelem (hány különböző dologra tud figyelni)
3. Tartósság (mennyi ideig tartható fenn a figyelme)
4. Átkapcsolhatóság (tudja-e figyelmét egyik dologról a másikra átváltani)
5. Megosztás (több dologra egyidejűleg figyelni)
6. Fluktuálás (elterelhetőség, ingadozás)

#### **A) Spontán figyelem**

1. Vizuális
2. Akusztikus

#### **B) Irányított figyelem**

1. Vizuális
2. Akusztikus

3. Taktilis
4. Kinesztetikus
5. Térészlelési
6. Időészlelés

### **III. Emlékezet (rövid távú és hosszú távú)**

1. Vizuális
2. Auditív
3. Taktilis
4. Mozgásos
5. Térbeli
6. Időbeli

### **IV. Gondolkodás**

#### **A) Fogalomalkotó gondolkodás**

1. Összehasonlítás besorolással
2. Összefüggések felfedezése
3. Tárgy és tulajdonság felfedezése
4. Tárgy és tulajdonság összefüggése
5. Rész-egész funkció összefüggése
6. Általánosítás
7. Konkretizálás

#### **B) Érzékelő és cselekvéses gondolkodás**

1. Analízis
2. Szintézis
3. Összehasonlítás

#### **C) Oksági gondolkodás**

#### **D) Analógiás gondolkodás**

#### **E) Algoritmiás gondolkodás**

#### **F) Kritikai gondolkodás**

1. Önreguláció
2. Interakció

#### **G) Logikus gondolkodás**

1. Kijelentéslogika
2. Következtetések fejlesztése

#### **H) Problémamegoldó, kreatív gondolkodás**

1. Problémaérzékenység fejlesztése
2. Problémamegoldás próbálgatással, felfedezéssel
3. Problémamegoldás algoritmussal

## **Mozgás**

### **I. Nagymozgás**

1. Alapvető természetes mozgásminták (mászás, gurulás, járás, futás, ugrás stb.)
2. Térbeli, időhöz alkalmazkodó mozgásminták (dobás, elkapás, húzás stb.)
3. Egyensúly (statikus, dinamikus)
4. Kreatív mozgások, pantomimika (irányított, önkifejező)

### **II. Finommozgás**

1. Manuális ügyesség (önkiszolgálás, célzott mozgások, ujjak mozgékonyága)
2. Ábrázoló készség (formázás, képalakítás)
3. Grafomotoros készség (íráslemek előkészítése, vonalkövetés, vonalfolytatás, önálló rajzolgatás, betűelemek írása)

## **Beszéd**

### **I. Beszédprodukción**

A beszédprodukción az a folyamat, amely a megszólalás szándékától a kiejtésig vezet. Pszichológiai és neurológiai kutatások alapján a kutatók többféle modellt állítottak fel, amely a gondolat megszületésétől a mondat kimondásáig tartó folyamatláncot írja le (Dell, Clark & Clark, Garrett, Levelt). Ezek közül a legáltalánosabban elismert modell szerint a beszédprodukción az alábbi funkciók használatából áll:

1. Másoknak szánt gondolat megtervezése
2. Aktuális nyelvi forma hozzárendelése
3. Makrotervezés (pragmatikai, szemantikai, szintaktikai tervezés)
4. Mikrotervezés (nyelvi szerkezetek kiválasztása, lexikális egységek kiválasztása a mentális lexikonból)
5. Alapstratégiák, transzformációk és fonológiai szabályok alapján fonetikai struktúra létrehozása
6. Artikulációs gesztusok megformálása, a beszédhangok kiejtése

### **II. Beszédeszlelés beszédmegértés**

Összetett folyamat, amely során az ember értelmezni képes a beszélt nyelvben használt hangokat.

1. Auditív differenciálás (hallási megkülönböztető képesség)
2. Auditív diszkrimináció (a hallással kapcsolatos lényegkiemelő képesség)
3. Beszédhang analízis (hangok, fonémák észlelése, értelmezése)
4. Szó és mondatértelmezés

## **Szociális érettség**

### **I. Önkiszolgálás**

1. Önellátás (étkezés, öltözködés-vetkőzés, tisztálkodás, WC használat)
2. Szülőről levállás idegen helyzetben
3. Szabálytudat
4. Fegyelem, önkontroll
5. Türelem
6. Feladat helyzet elfogadása, önálló feladatvégzés
7. Feladat tudat, feladattartás, teljesítmény-motiváció
8. Monotónia tűrés

### **II. Társas viselkedés szabályainak elsajátítása**

1. Kortárs közösségekbe beilleszkedés képessége
2. Közösség szabályainak elfogadása
3. Kompromisszum készség
4. Konfliktus kezelési technikák elsajátítása
5. Érzelmi intelligencia
6. Metakommunikáció

## **TÜNETEK:**

### **Figyelemhiányos /hiperaktivitás zavarra utaló tünetek (legalább hat hónapon át, hat tünet jelenléte)**

- Nagyon ügyes a nagymozgásokban vagy éppen ellenkezőleg, a nagymozgása összerendezetlen
- Állandóan rohangál, ugrál, felmászik mindenhova
- Vakmerő, nem fél semmitől, nincs veszélyérzete
- Gyakran megsérül
- Úgy tűnik, nem figyel, amikor beszélnek hozzá
- Nehezen követi az utasításokat
- Nehezen fogadja el a szabályokat
- Nehezen csatlakozik a társaihoz
- Figyelme csapong, könnyen elterelődik
- Nehezen tud egyhelyben ülni, állandóan nyüzsög (motoros nyugtalanság)
- Nem tud kivárni, azonnal akar mindent
- Hamar ráun a játékokra, és gyakran váltogatja őket
- Ha valamilyen kívánsága nem teljesül azonnal, indulatosan reagál ( agresszió, sírás, dühroham)
- Szeret középpontban lenni vagy nagyon visszahúzódó, szégyenlős, a háttérből figyel
- Állandóan csacsog, „be nem áll a szája”
- Nem lehet egyedül hagyni, igényli a felügyeletet, a felnőtt jelenlétét
- Nem szeret rajzolni
- Sokszor veszíti el a játékait

### **Mozgás-, motorium zavarra utaló jelek**

- Két testfél összehangolt működése problémás, pl. páros lábbal ugrás, dobolás problémát okoz
- Mozgásos asszimetria, vagyis valamelyik végtag feltűnő ügyetlensége a dominancián túlmenően
- Szembetűnő általános motoros ügyetlenség, pl. lépcsőn járás, egyenes vonal mentén való haladás, kisebb akadály átlépése, átugrása esetén
- Testtartás problémái, túl feszes, görcsös tartás vagy ellenkezőleg, túlzottan lógó, petyhüdt végtagok.

### **Finommotoros koordináció zavarra utaló jelek**

- Cipőkötés, gombolás gondot okoz
- Sorozatos mellényúlás
- Vágás, gyurmázás, gyöngyfüzés, hajtogatás problémát okoz
- Görcsös ceruzafogás
- Alaktalan firkálás túlnyúlik a hároméves koron
- Gyermek kezében minden összeroppan
- Gyermek nem ismeri az ujjait

### **Dominancia zavara**

- keresztezett dominancia
- kevert dominancia
- kétoldaliság
- az átalakított dominancia

### **Lateralitás zavar**

- Kialakulatlan testséma
- Beszédbeli bizonytalanság bal-jobb fogalmával kapcsolatban
- Iránycsere
- Egyik testfél, külső tér egyik felének figyelmen kívül hagyása
- Soralkotás jobbról balra

### **Beszéd területén jelentkező eltérések**

- Megkésett beszédfejlődés: intő jel lehet, ha a baba nem gagyogott, 2-3 szó után leállt a beszédfejlődése, inkább mutogatással értette meg magát vagy idegenek számára érthetetlenül beszélt
- Elhúzódó beszédhibák: pöszeség, hangzócserek, elmosódott artikuláció, motyogás, hadarás mind veszélyezteti az olvasástanulást – beszédhibás gyermek mielőbb kerüljön logopédushoz
- Szűkös szókincs: tömondatok használata, kevés igével, összességében szegényes szókincs mind veszélyezteti az értő olvasást – oka általában, hogy rossz a szavakra való emlékezet, szómegtalálási nehézséggel küzd a gyermek, inkább körülír dolgokat, mint megnevezi őket
- Túlzott bőbeszédűség: a szűkös szókincssel ellentétben ez is jelezhet problémát, pl. a lényegkiemelési képességben
- Diszgrammatikus beszéd: toldalékok helytelen használata
- Relációs viszonyokat kifejező névutók hiánya: intő jel és téri tájékozódás zavarára utalhat, ha a gyermek nem használja a fölött, alatt stb. kifejezéseket, helyette ragot tesz (pl. nem virág fölött hanem virágnál)
- Mese, vers nehéz tanulása ismételten a szóemlékezet problémáját jelezheti
- A szóbeli ingerekre nem megfelelő reakció ép hallás esetén beszédértési problémát jelez
- Szintén problémát jelezhet a monoton beszéd, hangerő, hangsúlyozás hiánya, mely rossz ritmusérzéssel és dallamvisszaadással is párosulhat

### **Hallási percepció zavarai**

- Gyakori visszakérdezés, bizonytalanság abban, hogy mit is hallott – normál hallás esetén azt jelzi, hogy a gyermek rosszul elemzi a hallási ingereket, pl. zöngés-zöngétlen vagy rövid-hosszú hangzók keverése
- Hallás után tanított versek, énekek torzulása jelezheti hallási percepció illetve emlékezet zavarát is

### **Vizuális percepció és emlékezet zavarai**

Bizonytalan formafelismerés, ha más környezetben, más méretben van

Irány szerinti tájékozódás nehézsége – pl. egy irányba néző dolgok felismerése feladatlapon